

Jaarverslag 2023

Bijzondere leerstoel

‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en psychoanalytische aspecten’

ingesteld door het

KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Vooraf

Het KSGV – *kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en psychoanalytische aspecten’ is sinds 1 juni 2022 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Herman Westerink. Dit bijzonder hoogleraarschap wordt door Westerink gecombineerd met die van wetenschappelijk directeur aan het Titus Brandsma Instituut en een aanstelling als universitair hoofddocent aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen (FFTR), Radboud Universiteit Nijmegen.

- De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel is samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. Marinus van Uden (KSGV, voorzitter), prof. dr. Gert-Jan van der Heiden (Radboud Universiteit), mevr. prof. dr. Hans Alma (VU Amsterdam) en prof. dr. Marc De Kesel (Radboud Universiteit).

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht.

A. Onderzoeksactiviteiten

Het vakgebied van de te benoemen bijzonder hoogleraar omvat “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en psychoanalytische aspecten”. In de psychoanalyse is de problematiek van de relatie tussen levensbeschouwing, en meer in het bijzonder religie, en gezondheid en pathologie op een fundamentele en tegelijk ambigue wijze gethematiseerd. Aan de ene kant heeft de psychoanalyse telkens weer getracht religieuze structuren en fenomenen met psychopathologische dynamieken in verbinding te brengen. Dat kon leiden tot een pathologisering van religieuze fenomenen en bepaalde vormen van spiritualiteit en mystiek. Aan de andere kant heeft ze die psychopathologie deels ook genormaliseerd door ze – als ‘uitvergroting’ – in het verlengde te plaatsen van een normale, gezonde geestelijke constitutie. Deze visie op de relatie tussen psychopathologie en normaliteit was gebaseerd op de idee dat het subject geen consistentie heeft en geen gegeven eenheid is. Daarnaast is vanuit de psychoanalyse en door haar beïnvloede filosofische perspectieven ook altijd veel aandacht geweest voor de cultuurhistorische dimensie van deze problematiek: de moderne tijd als context voor zowel de opkomst van het moderne subject, van nieuwe religieuze (spirituele en mystieke) fenomenen als ook – daarmee verbonden – de opkomst van de moderne psychiatrie en een nieuw denken over geestelijke stoornissen. In die context heeft die psychoanalyse de vraag naar normaliteit en abnormaliteit, gezondheid en pathologie, binnen de religie op bijzondere wijze ter discussie gesteld. Ze biedt de mogelijkheid de relatie tussen religie, normaliteit en pathologie opnieuw te doordenken.

Vanuit dit kader zijn in het eerste jaar van deze leerstoel een aantal onderzoekinitiatieven ontwikkeld resp. verder uitgewerkt, en zijn diverse onderzoeksresultaten geboekt.

1. Godsdienstwijsgerig onderzoek naar spiritualiteit, levensbeschouwing en subjectiviteit
De aandacht gaat hier met name uit naar het werk van Michel Foucault. Zijn denken over ascese en spiritualiteit als zelfpraktijk verdient een systematisch analyse en doordenking, m.n. ook waar het gaat om nieuwe mogelijkheden van een hermeneutiek van de spiritualiteitstraditie in relatie tot de vraag naar verschillende vormen van subjectiviteit en geleefde spiritualiteit. Dit heeft geresulteerd in een aantal publicaties (zie hieronder).
2. De tragische mensvisie van de psychoanalyse: seksualiteit, agressie en trauma
In de doorlopende onderzoek gaat het om de vraag naar de theoretische en klinische aspecten van Freuds tragische mensvisie. De nadruk ligt hier op psychoanalytische theorievorming die in directe relatie staat tot de problematiek van geestelijke gezondheid en dan m.n. het trauma, vragen rond pathologie en normaliteit en de vraag naar de relatie tussen psyche en cultuur (religie).
In dit kader zijn enkele artikelen en een boek (bundel) gepubliceerd en wordt aan een twee boekprojecten gewerkt (zie hieronder).
Op 2-4 November 2023 organiseerde de leerstoelhouder een internationale conferentie in Nijmegen getiteld “Psychoanalysis and/as philosophy”

Aan het Titus Brandsma Instituut loopt een onderzoeksproject geïnitieerd naar katholieke godsdienstpsychologie in Nederland vanaf eind jaren '60. Geassocieerd onderzoeker prof. dr. Ruud ter Meulen geeft invulling aan dit onderzoek dat mede wordt begeleid door prof. dr. Hans Alma en prof. dr. Hetty Zock.

B. Promotiebegeleidingen

Er zijn een aantal lopende promotieprojecten:

- Ednei Soares met een project rond Freud en fetisjisme (in co-tutelle met universiteit van Belo Horizonte), promotiedatum 24.1.2024
- Milli Rodrigues Adriani over het begrip getuigenis bij Ricoeur en Agamben (begeleiding met Gert-Jan van der Heiden, Nijmegen)
- David Barnard over Freuds theorievorming over homoseksualiteit (in co-tutelle met Universiteit van Pretoria)
- Rafael Gargano over Lyotard en psychoanalyse (in co-tutelle met Universiteit van Brasilia),
- Anna Vinckelmann over het driftbegrip in de klassieke Duitse filosofie (begeleiding met Manja Kisner, Nijmegen)
- Mehdi Pakhnahad over verzet en lichamelijkeheid bij Foucault (begeleiding met Marc De Kesel, Nijmegen)

De leerstoelhouder is voorzitter van de manuscriptcommissie van Gert Traupe (Radboud Universiteit) en lid van de manuscript- en promotiecommissie van Sarel Marais (University of Pretoria). De leerstoelhouder was formeel/technisch promotor van Rodrigo Farias (Radboud Universiteit).

C. Onderwijsactiviteiten

In het tweede semester van 2022-2023 werd het volgende college verzorgd binnen FFTR:

- Inleiding Godsdienstfilosofie, BA Theologie en religiestudies.

In het eerste semester van 2023-2024 werden de volgende colleges verzorgd binnen FFTR:

- The Forces that make Human Beings, BA Philosophy, Politics and Society (PPS).
- The History and Status of Psychiatric Concepts and Classifications, BA PPS.
- Intercultural Philosophy (met H. Viersen en B. Ndoye), BA PPS en Islamstudies.
- Foucault's Confessions of the Flesh, Ma Seminar Philosophy of Religion.
- NOSTER colleges Systematische theologie, ethiek, godsdienstfilosofie en dogmatiek

De leerstoelhouder is vaste examinerator bij FFTR (tot 1.9.2023), coördinator van ReMa specialisatie *Philosophy of Religion* en van 'Filosofie van de wetenschapsdomein van de godsdienstwetenschappen', en voorzitter van de Opleidingscommissie Research master filosofie.

Het vak "The History and Status of Psychiatric Concepts and Classifications" is dit jaar nadrukkelijk door de leerstoelhouder geïnitieerd, opgezet en ingevuld vanuit de leeropdracht van de leerstoel.

D. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Wetenschappelijk directeur van het Titus Brandsma Instituut.
- Redactielid en lid van de Raad van Advies van het KSGV (Kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid).
- Vice-voorzitter van de Scientific Advisory Board van de Sigmund Freud Private Foundation, Wenen.
- Lid van de International Society for Psychoanalysis and Philosophy / Société Internationale de Philosophie et Psychanalyse (ISPP/SIPP).
- Lid van de ISPP/SIPP Freud Research Group.
- Lid van de directive van het Symposium Phaenomenologicum (Perugia)
- Editor van de Vienna University Press boekserie ‘‘Sigmund Freuds Werke: Wiener Interdisziplinäre Kommentare’’.
- Editor van de boekserie *Figures of the Unconscious*, Leuven University Press.
- Lid van de Editorial Board van *Religion and Transformation in Contemporary Society*, Wenen.
- Lid van de redactie van de serie *Mystieke teksten*, Halewijn / Berne, Antwerpen / Heeswijk.
- Ambassadeur van Radboud Reflects, Nijmegen.
- Lid van de raad van toezicht van de leerstoel van het Franciscaanse studiecentrum aan de TST.
- Lid van een aantal benoemingsadviescommissies.

Lezingen

Towards the Limits of Freudian Psychoanalysis, 2-4 november 2023, Nijmegen.

Drive and trauma in Freud’s *Beyond the Pleasure Principle*, SIPP Conference ‘‘Limits, Frontiers, Rims, and Borders’’, 21-23 september 2023, Nicosia.

Reading Freud’s *Beyond the Pleasure Principle* as a contribution to trauma theory, Symposium Phaenomenologicum, 3-7 juli 2023, Perugia.

Freud, drives and biology, Conference ‘‘More than a machine’’ – On the human being in Kant and post-Kantian Philosophy, CCEP, 20-21 juni 2023, Nijmegen.

„Die Wahrheit wird euch frei machen‘‘: Religion, Weltanschauung und Seelsorge im Briefwechsel von Freud und Pfister, 16. Maimonides lectures, Karl Landsteiner Privatuniversität, 1 juni 2023, Krems (Austria).

Trauma und Trieb in *Der Mann Moses und die monotheistische Religion*, book presentation, Sigmund Freud Museum, 21 april 2023, Vienna.

Drive, Pleasure and Excitation in Freud’s *Beyond the Pleasure Principle*, Hoger Instituut voor Wijsbegeerte, 17 april 2023, Leuven.

Nabijheid, afstand en eigenheid bij Levinas, Facultair symposium ‘‘In contact blijven. Over afstand en nabijheid’’, 27 januari 2023, Nijmegen.

Deelname aan overige congressen, studiedagen, expert meetings, uitwisselingen

Freud Research Group bijeenkomsten: 18 februari 2023, 22 april, 15 juli, 2 september, 4 november.

E. Publicaties 2023

Reconstructing Freud's Moses-texts (1934-1938): From Character Study to Contribution to Trauma Theory, in *Psychoanalysis and History* 25 (2023/3), 297-322.

De tintelingen van het lichaam. De Certeau, Foucault en nieuwe ervaringen van het lichaam in de bezetenheid en de moderne mystiek, in M. De Kesel & S. Houppermans, *Ziek van liefde: Mystiek, erotiek en psychoanalyse*, Garant, Antwerpen, 2023, 121-134.

Review of U. May, *Der Abschied vom Primat des Sexuellen. Zum Wandel der Psychoanalyse in Berlin und London zwischen 1920 und 1925*, in *Luzifer-Amor. Zeitschrift zur Geschichte der Psychoanalyse* 36 (2023/2), 228-229.

In memoriam Philippe Van Haute, in *Tijdschrift voor psychoanalyse* 29 (2023/2), 97-98.

Blog: Violence – trauma – history, Sigmund Freud Museum Vienna,
https://urldefense.com/v3/__https://www.freud-museum.at/de/onlineausstellung-analyse

Special issue: Foucaults *Bekentenissen van het vlees* (with S. Dorrestijn), *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte* 115 (2023/1).

Redactioneel: Foucaults *Bekentenissen van het vlees* (with S. Dorrestijn), in *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte* 115 (2023/1), 1-3.

Foucault en de problematiek van de wil bij Cassianus en Augustinus, in *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte* 115 (2023/1), 19-29.

S. Freud, *Der Mann Moses und die monotheistische Religion*, Sigmund Freuds Werke – Wiener Interdisziplinäre Kommentare, F. Schipper & H. Westerink (eds.), Vienna University Press, Vienna, 2023.

Einleitung: Freuds *Der Mann Moses* im zeitgenössischen Kontext (met F. Schipper), in S. Freud, *Der Mann Moses und die monotheistische Religion*, Sigmund Freuds Werke – Wiener Interdisziplinäre Kommentare, F. Schipper & H. Westerink (eds.), Vienna University Press, Vienna, 2023, 9-14.

Trauma, Latenz und Wiederkehr des Verdrängten, in S. Freud, *Der Mann Moses und die monotheistische Religion*, Sigmund Freuds Werke – Wiener Interdisziplinäre Kommentare, F. Schipper & H. Westerink (eds.), Vienna University Press, Vienna, 2023, 41-52.

Internet: Freud over drift, herhaling en verleiding, *De Nieuwe Wereld*, 11 January 2023:
<https://www.youtube.com/watch?v=K9QNXH2SUSg>

Boxmeer, november 2023